

Kapitel 10

Studentersamfundet i provisorietiden 1882-1894.

- var det en "statusrevolution"?

af Elias Ole Tetens Lund

Denne artikel er udarbejdet i vinteren 1999-2000
som bidrag til Festskrift til Olaf Søndberg,
Svendborg Gymnasium 2. april 2000
Artiklen bygger på mit speciale fra 1976.

Tableau - København 1884: Den fine kunsthistoriker Julius Lange melder sin ankomst til foredragslokalet i Badstuestræde. Han er nervøs og spørger om aftalen er blevet holdt. De unge arrangører kan forsikre for, at de har gjort som han ønskede. Lange kan slappe af. Tilhørerpladserne fyldes op med københavnske arbejdere. På slaget 8 åbnes fløjdørene og Julius Lange træder frem. Mellem ham og hans tilhørere er der stillet et stort bord frem. Han tør ikke være i rum med arbejderne. Han kan begynde sit foredrag.¹

Moderniteten havde gjort sit indtog i den lille danske hovedstad. Historien om Julius Lange er overleveret fordi det var noget særligt, som man snakkede om i de radikale kredse. De unge himmelstormere har nok grint lidt ad historien og dermed fremhævet sig selv som nogle, der slet ikke havde problemer med at omgås proletarer. Der er dog flere tegn der viser, at så enkelt var det ikke. Der blev set skævt til Studentersamfundets medlemmer, og der var eksempler på radikale akademikere, der blev fyret fra deres embeder.²

Den politiske kamp mellem Højre og Venstre handlede om forfatning og forsvar. Men striden greb om sig og medførte brydninger i alliancen mellem grundtvigianerne, "det litterære venstre" og socialdemokraterne.

J. F. Willumsens portrætbuste af Viggo Hørup
(Willumsenmuseet i Frederiksværk, foto: OT)

¹ Oscar Hansen - utrykte erindringer i privat eje. O.H. var inspektør i SSFs Aftenundervisning for Arbejdere 1885 - 1892. 1902 udgav han "Udviklingslære" som var en bearbejdelse af foredrag for de lockoutede arbejdere under Storlockouten 1899.

² Victorinus Pingel. SSFs første formand blev fyret fra sin stilling på Metropolitanskolen 1883. (Dansk Biografisk Håndleksikon 3)

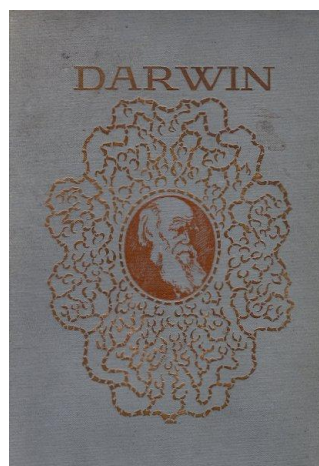
Splittelsen trængte ind i familierne. Når studenterne mødte op i København begyndte kampen mellem den gamle nationalliberale Studenterforening, der støttede Højre, og det nystiftede Studentersamfund, der talte medlemmer med sympati for Højr og Berg. Henrik Pontoppidans roman Lykke-Per giver et levende billede af stemningen i den splittede hovedstad. Lykke-Per følte sig fremmedgjort overfor sine egne rødder i det traditionelle præstehjem Sidenius. Han søgte efter nye identifikationspunkter i den voksende by, og han drømte om betydning og agtelse gennem det store projekt. Med Henrik Pontoppidans egne ord:

"Jeg selv, som endnu var uden al politisk Forstaaelse, kunde ikke lade være med at ærgre mig over den hele Staahej. Jeg maatte altid tænke paa, at disse Mennesker, der sad her og snakkede sig hede i Hovedet i Anledning af en Udtalelse i Tinget, efter al Sandsynlighed vilde være ganske uforstaaende og ligegyldige, dersom Talen havde været om en ny teknisk Opfindelse, som maaske skulde revolutionere Samfundsforholdene ganske anderledes grundigt end en nok saa radikal politisk Omvæltning." ³

Studentersamfundet blev stiftet 2. maj 1882. Det skete som en reaktion mod den gamle Studenterforenings afvisning af politiske diskussioner.

Udstødelse fra den borgerlige:

Det lykkedes ikke at skabe en enhedsorganisation for de danske studenter. Trods adskillige forsøg på at skaffe foredragsholdere fra den modsatte fløj fik ledelsen afslag på afslag. Det politiske klima var fastfrosset. For Studentersamfundets første formand Victorinus Pingel og hans efterfølger Herman Trier betød det alvorlige nederlag. De havde troet på, at modsætningerne kunne heles ved hjælp af fornuft og forhandling. De var vokset op i nationalliberalismens atmosfære, hvor det var god latin at tro på, at væsentlige samfundsinteresser burde være hævet over partipolitikens smuds. Nu ønskede de radikale at etablere sig som den nye elite, der skulle sætte dagsordenen. De så sig selv som befriere fra vanetænkning. Darwins teorier om arternes udvikling vandt indpas i Studentersamfundet, der hurtigt blev stemplet som ateistisk. Disse ville kunne skabe stærke spændinger. Forfatteren J.P. Jacobsen oversatte Charles Darwin's bog

³ Henrik Pontoppidan: Erindringer (Hamskifte, 1936) Samlet Udgave 1962 s. 92

"The Origin of Species" - Udviklingslæren⁴. Samfundet blev hurtigt stemplet som ateistisk. Georg Brandes' tilknytning til Samfundet som foredragsholder var med til at lægge det for had. De praktiske udadvendte aktiviteter var også egnede til at forbinde Samfundet med "revolution".

I den nye situation, var det nødvendigt at skabe en organisation med et klart formål og indhold. Resultatet af disse overvejelser var dannelsen af Studentersamfundets Aftenundervisning for Arbejdere og nogle år efter Studentersamfundets Retshjælp.

I årene 1885-1898 var 287 samfundsmedlemmer aktive i arbejderundervisningen og 197 jurister og studerende aktive i Retshjælpen.⁵ Grupper af unge jurister pressede på for at få gennemført den reform af retsvæsenet, der var blevet stillet i udsigt med Junigrundloven 1849.⁶ Reformen blev først realitet i 1919. Enevælden fortsatte altså indenfor retsvæsenet i endnu 70 år efter den frie forfatnings indførelse.

Andre grupper af akademikere ønskede reformer af skolevæsenet, og en pædagogisk forskning iværksat. Dette foregik på privat initiativ (Herman Trier, Harald Høffding, Hannah Adler). De unge radikale akademikere så, at ude omkring i verden var der lignende bevægelser der mobiliserede det liberale borgerskabs børn til at tænke "socialt ansvarligt" og til at bekymre sig om hvordan man kunne "drage masserne op" til at blive demokratiske borgere. I England og USA var der i de store industrier vokset en bevægelse frem i den unge generation af det liberale borgerskab, der frygtede for arbejderklassens manglende opdragelse til samfundsborgere. I England var inspirationen udsprunget af en kristelig social tankegang med John Ruskin som inspirator, men også med William Morris' mere radikale ideer. Det videreudvikledes til den engelske University-extension bevægelse⁷ og herhjemme til Folkeuniversitetet fra 1898.

I USA's New England-stater blev Ruskin's ideer udmøntet i The Settlement Movement og i the Muckrakers, det er "møgspredere" journalisterne. I begge tilfælde tog de unge reformivrige kampen op imod de korrupte partimaskiner, mod udnyttelsen af indvandrerne som stemmekvæg og mod slumproblemerne i indvandrerkvartererne i de store byer.⁸

Det sociale engagement.

Mest bekymrende for de unge radikale var de mange nyindvandrede fra landdistrikterne der stuedes sammen i arbejderkvarterer og at mange fra de gamle arbejderfamilier blev tiltrukket af

⁴ J.P. Jacobsen oversatte Darwin's Arternes Oprindelse 1871 - 1873.

⁵ Studentersamfundet 1882 - 1894. s. 301

⁶ Samme s. 180 - 182

⁷ Allen F. Davis: Spearheads for Reform. s. 5 ff. Gudrun Aspel: Folkeuniversitetet - Folkets Universitet [1999]: Det var ikke kun i København, der blev oprettet folkeuniversitetsforeninger, det samme skete i provinsen. Allerede i 1899-1900 havde folkeuniversitetsforeningen afdelinger i følgende byer: Aalborg, Hjørring, Holstebro, Kolding, Lemvig, Nyborg, Randers, Ringsted, Silkeborg og Skælskør.

⁸ Richard Hofstadter: The Age of Reform.

Højres effektive partiorganisation.⁹ Denne bekymring antog mange former. En måde at reagere på var hentet ud af myterne om et radikalt lederskab under den franske revolution: akademikerne burde gå foran og lede de bedste repræsentanter fra arbejderklassen og derfra skulle de radikale ideer sive ned gennem samfundets lag. Side om side med sådanne holdninger var der folk der mente, at det var farligt at prøve på at vække arbejderne politisk og at det var bedre at få dem til at være fagligt stolte af deres håndværk.. En arkitekt frarådede

"at give den simple mand et fuldstændigt overblik over livet og forholdene, thi han vil deraf drage ganske andre slutninger, end man venter og håber, og han vil frem for alting blive ulykkelig derved" ¹⁰

Sådanne synspunkter kan i dag virke politisk naive; men de dannede baggrunden for de første erfaringer, der blev indhøstet af den unge generation, der samledes i Studentersamfundet. Rubin, der var på vej ind i en ledende stilling i Statistisk Bureau, underviste i samfundslære, men havde nogle sammenstød med en socialistisk deltager. Med baggrund i denne erfaring advarede han studenterne mod "letsindig leflen med arbejderne uden virkeligt indhold." ¹¹

Oscar Matthiesen: Skrivetime i Studentersamfundets Aftenundervisning for Arbejdere. Kultegnig ¹²

Rubin var flere gange i konflikt også med ledende socialdemokrater. Hans ambition var sammen med ledende radikale akademikere at skabe et slagkraftigt radikalt hovedstadsparti i samarbejde med de liberale. Derfor var han skeptisk overfor alt for nære relationer til socialisterne. Mange

⁹ Marcus Rubin: Nogle erindringer.(1914) Rubin skildrer valgkampen og valg handlingen i København før de hemmelige valgs indførelse og på en tid, hvor der endnu var enkeltmandsvalg i valgkredsene.

¹⁰ Studentersamfundet 1882 - 1894. s. 211. Arkitekt Ph. Schmidt i brev til Julius Schiøtt 23. december 1882 i Herman Triers Arkiv B VIII, 1b, Rigsarkivet, privatarkiv nr. 6456.

Jørgensen, Carl Th.: Julius Schiøtt. akademiker og arbejderen, 1958, 76 sider, ill.

¹¹ Studentersamfundet gennem 25 År (Jubilæumsskrift 1907) s. 141

¹² Oscar Matthiesen: Praktisk Tegnekursus. "Frem". (uden trykkeår) spalte 87.

studenter skrev artikler til "Socialdemokraten", og det kunne blive kritisk i en periode, hvor de radikale med Edvard Brandes og Hørup var smidt ud fra "Morgenbladet". Det var i en periode, hvor "Politiken" endnu ikke var blevet grundlagt. (1883 - 1885)

Trods Rubins modstand var der i studenterverdenen stor sympati for forbindelsen til de københavnske arbejdere. Denne sympati blev gengældt. Ved afslutningsfesten i april 1885 læste den 21-årige arbejder og senere formand for arbejdsmændene M.C. Lyngsie en tak til Studentersamfundets Arbejderundervisning:

"skal det mål nås, at hæve arbejderens stilling i samfundet, da kan dette kun ske gennem hans oplysning og dannelse. Kun derved vil vi kunne hævde vore politiske og sociale rettigheder..."¹³

Solidariteten sættes på prøve 1882 - 92

Studentersamfundets radikalisme kørte fast grundet forfatningskampens defaitisme og hulheden i de gamle liberale paroler fra den franske revolution: modernitetens virkelighed begyndte at gå op for de unge radikale i halvfemserne. Man begyndte at tale om fremmedgørelsen i samfundet.

Harald Høffding udviklede sin sociale etik i forelæsninger frem til 1887: hans teoretiske udgangspunkt var den radikale dannelsesmodel. Den fordrer mangesidighed og frihed for at man kan blive et harmonisk, alsidigt og frit menneske. Men han vover at sætte idealet op mod en beskrivelse af virkeligheden på arbejdsmarkedet:

"Det lyder som en Haan, naar det siges om [arbejderen], at han er en fri Mand, og at det beror paa ham selv, om han vil overtage et Arbejde eller ikke. Den Vare, han har at udbyde - hans Arbejdskraft - er uadskillelig knyttet til hans Person, saa at han ved at sælge den paa Vilkaar, han ikke raader over, ogsaa sælger sin Person."¹⁴

Georg Brandes hentede Friedrich Nietzsche frem og talte om "Aristokratisk Radikalisme" som en kritik af oplysningstanken og af Høffdings demokratiske etik¹⁵. Det er her Georg Brandes udtrykker sin kritik af de radikales ide om at akademikerne skulle have en særlig opgave og rolle at spille i kulturudviklingen som formidlere. "Han selv, ikke Massernes Plasér, er Formaalet"¹⁶. Brandes befriede på en måde Julius Lange fra det pinlige møde med arbejderne. Brandes havde dog selv ved flere lejligheder bidraget til Studentersamfundets politiske engagement.

¹³ Studentersamfundet 1882 - 1894. Kapitel 8, s. 7: Lyngsie blev kort efter organisator af Arbejds-mændenes Forbund og i denne egenskab henvendte han sig samme år til Arbejderundervisningen for at få oprettet et kursus i opmåling og udregning af jordarbejde for jord- og betonarbejdere; Brev fra Arbejds-mændenes Forbund til SSFs Aftenundervisning for Arbejdere 18. februar 1892. (Kapitel 8 note 44.)

¹⁴ Harald Høffding: Etik. 1887 s. 230 -231. Bogen er det første større samlede danske forsvar for en velfærdsstat ud fra et humanistisk og socialliberalt nyttesynspunkt. Høffding udsendte sin "Psykologi i omrids paa grundlag af erfaring" (1882). Høffdings og de radikales forhold til Socialdemokratiet 1884 [Høffding og socialismen.htm](#)

¹⁵ Georg Brandes og Harald Høffding: Fr. Nietzsche. Tre essays. Aarhus. AB 1972. Optryk efter Tidsskriftet Tilskueren VI 1889 og VII 1890.

¹⁶ samme s. 99: Georg Brandes: Det store Menneske, Kulturens Kilde. Tilskueren VII 1890.

Studentersamfundets Småskrifter 1885 - 1892.

1885 kom et nyt initiativ: Studentersamfundets Småskrifter¹⁷. Småskrift Nr. 9 bar titlen: G. Brandes: Ludvig Holberg. Var det agitation? - ja, men i en "højere sags tjeneste". Udvalget bag småskrifterne ønskede at nå ud til bønderne og landarbejderne med oplysningsskrifter befriet for den traditionelle vækkelse og nationalisme. De skulle naturligvis ikke være "neutrale". De var skræddersyede til den politiske og sociale kamp i Danmark under Estrupstyret.

Til grundlovsfesterne 1885 udsendtes i et oplag på 17.000 eksemplarer "Forfatningsbruddet i Frankrig i 1830 og folkets svar derpå"¹⁸. Forfatteren sammenlignede den franske politiske forfatningskamp med den aktuelle danske kamp om provisorierne. Forfatteren, der tilhørte den ældre generation, var en svoren brandesianer og de radikale værdier kom meget tydeligt frem i pjecen: Det franske regime med dets undertrykkelse af de borgerlige rettigheder sammenlignedes direkte med provisoriet i Danmark. Forfatteren fremstillede folket som en homogen masse, det ufordærvede, livsglade folk, der stod i modsætning til kirken, kongen, godsejerne, embedsmændene og officererne, der begrænsede folkets frie livsudfoldelse¹⁹.

"Frankrig begyndte at blive træt af de mange bodsøvelser. Landet var blevet forvandlet til et eneste stort bedehusMen almuen havde ikke glemt revolutionstiden med dens kraftige pulsslag ... den havde ikke skiftet natur... den havde endnu bevaret sin trang til frihed.." ²⁰

Marcus Rubin mente som medlem af udvalget, at pjecen ville egne sig som agitationsmiddel overfor Højres demonstrerende "pøbel", der ved grundlovsfesterne havde angrebet Socialdemokratens journalist. Rubin vidste bedre end nogen, at Højre havde oprustet og var det mest slagkraftige parti i samtiden²¹. Da en yngre historiker, den senere venstrepolitiker Niels Neergaard i et småskrift nogle måneder senere tog Napoleon III's grundlovsbrud op til behandling var holdningen til folket en anden:

"Mister et folk sin frihed og selvbestemmelsesret, skal det nok vise sig, at det har sine egne fejl: sin blødhed, sin splittethed, sit usunde følelsesliv, at takke derfor"²².

Neergaard var tydeligvis skuffet over danskernes defaitisme efter Estrups oprettelse af gendarmeriet og indførelsen af censur overfor pressen.

Endnu nogle måneder senere udsendtes "Tysklands nyeste politiske Historie i Omrids". Forfatteren var dagbladet Politikens udenrigspolitiske medarbejder. Den tyske opposition havde tabt sin sag ved de tyske militære sejre i 1864, 1866 og 1870. Tysk indenrigspolitik havde retfærdiggjort Bismarcks militære oprustning.

¹⁷ Studentersamfundet 1882 - 1894. Bilag med titlerne fra småskriftserierne s. 297 - 299

¹⁸ Carl Michelsen: Forfatningsbruddet i Frankrig og Folkets Svar derpaa. (1885) Carl Michelsen var latinskolelærer i fransk og en flittig oversætter. Stendhal: Præst og Socialist. Oversat af C. Michelsen. - Kbh., Kristiania, 1897.

¹⁹ Hoffet i Parma. Overs. af Carl Michelsen. Deel I- II. - Kbh.: 1900.

²⁰ Carl Michelsen: Forfatningsbruddet i Frankrig og Folkets Svar derpaa. (1885) s. 12

²¹ Marcus Rubin: Brevveksling bd. 1 s. 167

²² Niels Neergaard: Napoleon den Tredjes Grundlovsbrud (1885) s. 8

"Det kan ikke undgås, at dets [tysk frisindede partis] optræden bliver præget af svaghed og holdningsløshed, som efterhånden undergraver dets anseelse blandt befolkningen." ²³

Marcus Rubin

Småskriftsudvalget med Marcus Rubin i spidsen var nu konsekvent kritisk overfor det hjemlige venstrepartis vage holdning til provisoriet. Men lige meget hjalp det: de radikale frustreredes over fastlåsningsen af det politiske liv.

Frigørelse fra engagementer.

Ove Rodes avis "København" kæmpede for en frigørelse for det sociale og politiske engagement. Begrundelsen fra Rodes side var, at arbejderne og bønderne burde udkæmpe deres egne kampe²⁴. Med andre ord: ideen fra den franske revolution om at det var overløbere fra de højere klasser, der skulle hjælpe de lavere klasser op - den tanke havde man forladt hos de radikale. 1890'erne prægedes af en intensiv udvikling af de faglige organisationer - også hos de ufaglærte.

Den senere skandaløse justitsminister P. A. Albertis felttog i begyndelsen af 1890erne mod socialismen og fagbevægelsen var muligvis set ud fra et venstrestandpunkt ærligt ment. Men han rev tæppet væk under Hørup i dennes egen valgkreds. De unge radikale blev forargede, og Ove Rode brugte sit journalistiske talent på at bekæmpe Alberti. Krigen mod Alberti og de radikales stillingtagen til fordel for de lockoutede arbejdere under storkonflikten 1899 var medvirkende til, at der antændtes et nyt socialt engagement i Danmark.

Nyt engagement efter Storlockout'en.

En forårsaften 1901 diskuterede min bedstefar Jules F. Lund ²⁵ og en studiekammerat om den betydning, Studentersamfundets Aftenundervisning havde haft for arbejdere og akademikere. De

²³ Niels Petersen: Tysklands nyeste politiske historie (1885) s. 14

²⁴ Tage Kaarsted: Ove rode - en politiker bliver til (1962)

²⁵ www.kotel.dk/kafka/varia/essay/essay.htm kapitel 10

drømte om at tage et lignende arbejde op. Som kemikere havde de det fortrin, at deres uddannelse var både praktisk og teoretisk. Resultatet blev, at Lund åbnede Kemisk Oplysningskontor med tilbud om gratis hjælp og undervisning for håndværkere en ugentlig aften.

Kemisk oplysningskontor for Haandværkeres Laboratorium, Gothersgade 167 ^{III}
(foto i privat eje) 26

Han forklarede at han følte trang til at tage en opgave på sig for at bøde på misforholdet mellem det, han havde lært, og det mekaniske arbejde, han dagligt udførte som offentlig ansat kontorist. Og han ønskede at bruge sin uddannelse på en måde, der tilfredsstillede hans nysgerrighed og forskertrang. Senere fulgte han det op med oprettelsen af Arbejderhøjskolen²⁷. Men bag ved disse motiver lå hans forargelse over begivenhederne under storlockouten 1899.

Reformkrav og retshjælp.

Forfatningskampen betød, at al politisk aktivitet var kørt fast. De politiske ledere af oppositionen hadede når akademikerne kom med deres ønsker om den retsreform, der var blevet sat i udsigt med Junigrundlovens løfteparagraf. Al tanke om reform ville nødvendiggøre samarbejde med Højre. De radikale jurister måtte føle sig klemt mellem hensynet til deres egne erhvervs muligheder og venstreledernes nej til forhandlinger.

Hørup spillede en vigtig rolle ved at holde juristerne på plads. Han afviste kravene om en demokratisk reform af retsvæsenet med, at det blot var juristerne, der var ude efter at skaffe sig nogle gode embeder.

Studentersamfundets Retshjælp blev den medicin, der på frivillighedens grund skulle holde de radikale jurister beskæftiget. De blev i højrepressen udskreget som proletarernes advokater, som dem der hidsede tjenestefolkene op imod herskerne og som forsvarere for enlige kvinder, der

²⁶ J.F. Lund: Kemisk Oplysningskontor 1901 - 1923. (privat tryk uden trykkeår) s. 1-2

²⁷ J. F. Lund: Arbejderhøjskolen i St. Kannikestræde 1906 - 1923. (privat tryk uden trykkeår)

skal have børnepenge fra mænd, der er stukket af. Højreavisernes læsere skulle ikke være i tvivl om at disse kvinder selv var ude om det, når de avlede børn udenfor ægteskab. Med o. 25.000 sager om året fik retshjælpens frivillige indsigt i storbyens moderne vrangside.²⁸

Retshjælpen blev en kort periode en slagmark for to grupper: de der ønskede Retshjælpen som en øvelsesmark for jurister, der skal afprøve deres faglige kunnen, og de, der ønskede at institutionen skulle være et ægte barn af Studentersamfundet som en politisk radikal bevægelse - med politisk brod mod Højres regering og jurister.²⁹

Udblik.

I det radikale Studentersamfund samledes i løbet af de første ti år en række erfaringer om hvordan man som akademiker kunne gebærde sig i samfundet. Demokratiet blev for de radikale ensbetydende med støtte til kravet om folketingsparlamentarisme. Men forfatningskampen sled på sammenholdet. Ønsker om reformer måtte skydes ud i en uvis fremtid. Solidaritetstanken blev prøvet og sled på de radikales opfattelse af sig selv som elite. Der var andre mere professionelle mål for studenter og akademikere som når en gruppe af retshjælpens jurister ønskede at løsrive Retshjælpen fra Studentersamfundet for at slippe af med det stempel af "jacobiner-jura" de havde fået ude i landet. Sådan formulerede man det i Studenterbladet 1895:

"Imellem de talrige rådsøgende og myndighederne står Retshjælpen (...)
Den har det rette Janushovede. Opefter vender den affable profil. Nedefter den joviale. Opefter iagttages den tone, der lyder som musik i embedsøren, nedefter anslås den tone, der ligger det brede lags øren nærmest. I begge tilfælde holdes den rigtige takt. Opefter bliver tonen ikke krybende, nedefter hverken affejende eller indsmigrende."³⁰

Retshjælpen skulle være en øvelsesplads for unge jurister til dygtiggørelse. Samarbejdet med arbejderbevægelsen virkede mere og mere belastende, når Socialdemokratiet blev stærkere og fagforeningerne voksede sig store. Uroen på arbejdsmarkedet var tiltagende i løbet af 1890'erne. Samtidig blev de gamle frontløbere fra Studentersamfundets første år engagerede i erhvervsliv, forskning og i embedsværket. Højre anklagede de radikale for national illoyalitet.

Historikerne Erslev, Rubin, Niels Neergaard og J.A. Fridericia var kritiske i deres metoder overfor den gamle nationalistiske fortælling, men der var nye tendenser på vej: Det første store historieværk blev forberedt med A. D. Jørgensen i redaktionen. Erslev sluttede sig til og begyndte at arbejde på de store synteser i Danmarks Riges Historie.³¹

Studentersamfundet blev i løbet af sine første ti år slidt hårdt. Det trak sig tilbage fra den offensive linje og plejede sine indre interesser. Medlemmerne fra de tidlige år blev spredt for alle

²⁸ Studentersamfundet 1882 - 1894 s. 82 - 85; 180 ff; 228 ff

²⁹ Samme s. 236 (kampen om Retshjælpen)

³⁰ Studenterbladet, København 24. oktober 1895

³¹ Kr. Erslev: Vort Slægtsleds Arbejde i dansk Historie. 1911 - Leo Tandrup: Ravn bd. 2 (1979) s. 136 ff

vinde. Men oplevelserne fra de tidlige års aktiviteter med undervisning og retshjælp havde givet mange en ballast og udblik, som gjorde dem til professionelle aktører i samfundslivet.

Indenfor amerikansk historieskrivning findes en retning, der med Richard Hofstadter i spidsen har hævdet, at generationen af unge veluddannede fra byernes borgerskab i 1880'erne og frem til 1912 oplevede en statusrevolution³². De anså sig som de bedste til at overtage administrationen af staten; men de oplevede, at partimaskinerne og de store virksomheder og erhvervsorganisationer benyttede sig af egne metoder og at der voksede nye grupper op, som dannede eliter. De således fremmedgjorte radikale tog kampen op som journalister (muckrakers), som lokale organisatorer af Social Settlements³³, forbrugerorganisationer og andre græsrodsorganisationer. Idealet var politisk deltagelse uden egeninteresse.³⁴

Den danske udvikling fandt sted i en langt mindre målestok. Rekrutteringen til universitetsstudierne udgjorde kun nogle få procent af en ungdomsårgang. Måske slap de danske akademikere lidt lettere gennem den hjemlige status-revolution end deres amerikanske kolleger. Forfatningskampens tid var hård at sluge for de radikale. De ville så gerne gå i spidsen med reformerne af samfundet. Men de politiske ledere ville ikke tillade kompromisser. Akademikerne måtte lære tålmodighed. Da de voksede op i en universitetstradition, der var skabt i enevældens tid, lod de sig let opdrage som loyale embedsmænd, men de lod sig tillige let integrere i de opvoksende politiske, faglige og økonomiske organisationer.

Omkring århundredeskiftet udvikledes det politiske solidaritetsbegreb³⁵, der blev sat på en prøve under storlockouten. Efter århundredeskiftet skiltes vandene: Det radikale Venstre blev grundlagt og tiltrak mange af de gamle radikale akademikere, mens andre gik over til Socialdemokratiet.

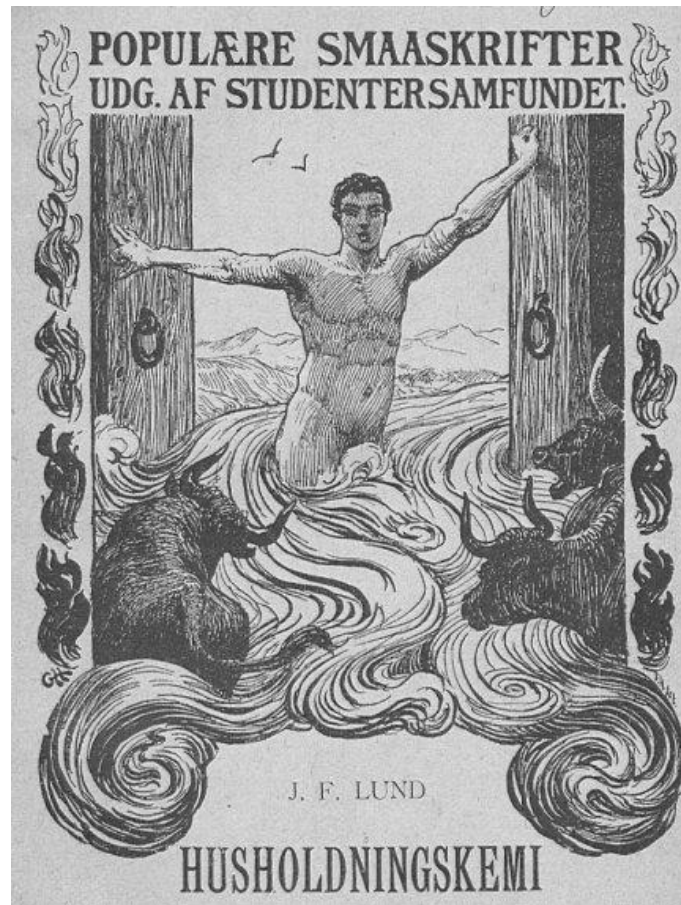
Tilbage stod dilemmaet som Brandes og Høffding pegede på: hvordan kunne man på den ene side vise demokratisk samfundsengagement og på den anden side være "aristokratisk radikal"?

³² Richard Hofstadter: The Age of Reform - heri: The Status Revolution and the Progressive Leaders.

³³ Allen F. Davis: Spearheads for Reform. . se note 7

³⁴ Richard Hofstadter: The Age of Reform s. 261

³⁵ om udviklingen i Frankrig se: Jacques Berg: Frihed og lighed (1968) s. 61 ff

Kartouche fra Studentersamfundets Småskrifter 1897

Billedet forestiller den græske gud Herakles, der ved hjælp af Alfeios-floden muger ud i kong Augias' stalde. Det var de radikales yndlings-allegori for oplysning og kamp mod overtro og fordomme.

De radikale har måske haft en forudelse om, at de ikke ville vinde den politiske magt: Augias giver ikke som lovet en tiendedel af kvæget til Herakles.

Billedet er fremstillet i jugendstil af en ukendt kunstner.

Signatur: GH

Dette billede er brugt på forsiden af Jules F. Lund: Husholdningskemi. 1897.

Litteraturliste i udvalg.

Ole Tetens Lund: Studentersamfundet 1882 - 1894.

De oppositionelle akademikers og studenters holdning til de politiske bevægelser i Danmark ca. 1882 - 1894 belyst gennem sider af Studentersamfundets virke, herunder dets sociale og kulturelle institutioner. (februar 1976) Speciale i historie indleveret til Århus Universitet.

bearbejdet version: kotel.dk/ssf/index.htm

Elias Ole Tetens Lund: Studentersamfundet 1882 – 1894 (2018)

Høffdings og de radikales forhold til Socialdemokratiet 1884: Uddrag af specialet

Allen F. Davis: Spearheads for Reform.

The social Settlements and the Progressive Movement 1890 - 1914. New York 1967.

Richard Hofstadter: The Age of Reform. From Bryan to F.D.R. New York, 1955

Georg Brandes: Det store Menneske, Kulturens Kilde.

Tilskueren VII 1890.

Harald Høffding: Etik. 1887

Tage Kaarsted: Ove rode - en politiker bliver til (1962)

Leo Tandrup: Ravn bd. 2 (1979)